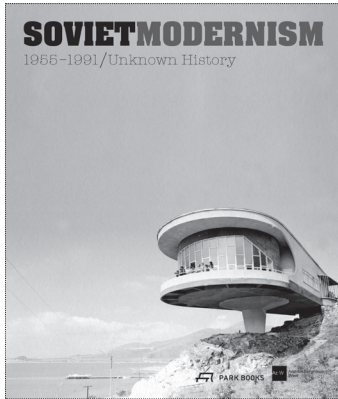

WALTER SEIDL

SOVJETSKI MODERNIZAM OD 1955. DO 1991. NEPOZNATE PRIČE

CENTAR ZA ARHITEKTURU, BEČ
(ARCHITEKTURZENTRUM WIEN), 8. STUDENOGA
2012.–25. VELJAČE 2013.

Pojam modernizam odnosi se na radikalan obrat u svim segmentima života s namjerom ograđivanja od povijesnih tradicija. Osobito od početka 19. stoljeća, nakon industrijske revolucije, koja je stvorila nove uvjete rada i stanovanja, modernizmom se nastojalo razgraničiti sadašnjost od prošlosti. Redukcija kao sredstvo intelektualnog obračuna s formom i sadržajem s obzirom na društvenu interakciju vidljiva je prvenstveno u arhitekturi, koja ide ukorak s promjenama društvenih događaja. Ruska moderna arhitektura, kako konstruktivistička tako i staljinistička, širi se čitavim Sovjetskim Savezom i nakon 1945. ostavlja svoje tragove koji su, međutim, iznjedrili raznolike modernističke predodžbe i prije pojave postmodernoga razdoblja. U izložbi „Sovjetski modernizam od 1955. do 1991. Nepoznate priče“ kustosica Kathrine Ritter, Ekatarine Shapiro-Obermair i Alexandre Wachter bečki Centar za arhitekturu analizira arhitekturu neruskih sovjetskih republika iz

razdoblja od kasnih pedesetih godina 20. stoljeća do raspada Sovjetskog Saveza 1991. godine. Izložbeni projekt nastao je na inicijativu Georga Schöllhammera u okviru 19. bečkog kongresa arhitekture 2012. godine i u središte razmatranja stavio arhitekturu Armenije, Azerbajdžana, Estonije, Gruzije, Kazahstana, Kirgizana, Latvije, Litve, Moldavije, Tadžikistana, Turkmenistana, Ukrajine, Uzbekistana i Bjelorusije. Cilj je bio skrenuti pozornost s Rusije i približiti građevinske trendove u četirima regijama – istočnoeuropskoj, baltičkoj, kavkaskoj i srednjoazijskoj. Dok su konstruktivizam i staljinistička arhitektura dobile značajno mjesto u zapadnim povijestima arhitekture, sovjetski modernizam druge polovice 20. stoljeća dosad je bio gotovo nezapažen. Kako postoji vrlo malo zapisa o mnogim građevinama, pa one još nisu kontekstualizirane, izložbeni projekt podrazumijevao je umrežavanje istraživača i istraživačica s Istoka i Zapada i intervju sa svjedocima onoga vremena. Mnogim građevinama koje tek očekuju svoju arhitektonsku i umjetničku valorizaciju već prijete opasnost od ubrzanoga starenja zbog manjkave tehnologije gradnje i nedostatka volje i resursa za njihovo održavanje. Nikita Hruščov izradio je 1955. godine novi plan gradnje koji se temeljio na racionalizmu i unutar razdoblja od 20 godina predviđao gradnju besplatnih stanova za sve, a to je zahtijevalo rad s tipskim građevinama. Budući da je istodobno na snagu stupila odredba o uklanjanju neujednačenosti u arhitekturi, dolazi do raskida sa sovjetskom arhitekturom. Arhitektura treba težiti funkcionalnosti kako bi se riješili socijalni problemi.

Petogodišnji planovi uvjetovali su nastanak instituta za planiranje umjesto akademija, a oni su se opirali individualizaciji i planirali stambene i javne zgrade kao tipske građevine. U tim se institutima odvijalo sve, od planiranja do statike. Građevinski kombinati koji su potom nastali uzimali su si dodatnu umjetničko-arhitektonsku slobodu i nacрте podvrgavali dodatnim pojednostavljenjima i redukcijama. Gradnja privatnih kuća bila je moguća samo u iznimnim slučajevima, primjerice u Estoniji, gdje država nije mogla osigurati financijska sredstva za gradnju stanova. To je arhitektima omogućilo da se, pored posla u institutima za planiranje, i kreativnije angažiraju. U Letoniji se i prije pripojenja Sovjetskom Savezu afirmirala generacija žena poput Marte Stana koja je i nakon 1945. projektirala značajne građevine, primjerice kazalište u Rigi. Dok su baltičke države bile snažno orijentirane prema skandinavskoj arhitekturi, arhitekturu u Bjelorusiji i Ukrajini može se opisati kao “protosovjetsku”. U državama Srednje Azije postavljalo se pitanje u kojoj se mjeri mogu primjenjivati nacionalni elementi i nacionalni načini gradnje. Stvaranjem Sovjetskog Saveza Uzbekistan i Kazahstan našli su se u konkurentskoj borbi u pogledu rusifikacije, zbog koje su, posebice u Uzbekistanu, izrasli megalomanski trgovi. Međutim, zbog specifične klime više se eksperimentiralo s montažnom gradnjom jer je ona zahtijevala posebne elemente zaštite od sunca. S druge strane, na Kavkazu su lokalne arhitektonske elite kao „autorski arhitekti“ djelovali autohtonim stilom. U Tbilisiju je, primjerice, sam ministar prometa projektirao zgradu Ministarstva prometa koja je postala ikonom sovjetskoga modernizma. U Armeniji

su pak vidljivi izraziti elementi konstruktivizma; tu se posebice ističe spomenik žrtvama genocida Osmanlija nad Armencima 1915. godine, izgrađen između 1965. i 1967. Za grad u kojem živi manje od milijun stanovnika egzemplarna je i podzemna željeznica u Erevanu. Kako bi se odmaknula od klišeizirane predodžbe o arhitekturi tipskih, montažnih zgrada, izložba se koncentrirala na raznovrsne vrste objekata, poput političkih škola, dvorana za svadbe, zimskih cirkusa, tržnica i restorana.

U skladu s marksističkom tezom da ne određuje svijest ljudi njihovo biće, nego, naprotiv, društveno biće određuje njihovu svijest, u Sovjetskom su se Savezu socijalistički obredi i običaji isticali od čovjekova rođenja, preko sklapanja braka, sve do smrti, pa su se tako i arhitektonski definirali. Autori izložbene postave, Nicole Six i Paul Petritsch, zasebnim su zidnim modulima odijelili četiri geografska područja, fotografije pojedinih građevina bile su prikazane na velikim zidnim panoima, a između njih su se na monitorima konstantno projicirali razgovori sa svjedocima vremena. Izložbeni katalog svako od područja tematizira i iscrpnim esejima i komentarima stručnjaka za regiju koji tim neispisanim pričama daju kulturnopovijesno priznanje.

POGLED NA IZLOŽBU SOVJETSKI MODERNIZAM OD 1955. DO 1991.
NEPOZNATE PRIČE, BEČ, 2012.-2013. FOTOGRAFIJA: © PEZ HEJDUK
EXHIBITION VIEW SOVIET MODERNISM 1955-1991. UNKNOWN
STORIES, VIENNA, 2012-2013. PHOTO © PEZ HEJDUK

131...

CIRKUS, 1976, TAŠKENT, UZBEKISTAN. ARHITEKTI: GENRICH
ALEKSANDROVIČ, GENADIJ MASJAGIN. FOTOGRAFIJA: ©
EKATERINA SHAPIRO-OBERMAIR I WOLFGANG OBERMAIR
CIRCUS, 1976, TASHKENT, UZBEKISTAN ARCHITECTS:
GENRICH ALEXANDROWITSCH, GENNADI MASJAGIN. PHOTO ©
EKATERINA SHAPIRO-OBERMAIR AND WOLFGANG OBERMAIR